

SEBASTIÀ BONET

LES GRAMÀTIQUES

NORMATIVES

VALENCIANES I BALEARS

DEL SEGLE XX

Col·lecció

BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA CATALANA

LES GRAMÀTIQUES
NORMATIVES
VALENCIANES I BALEARNS
DEL SEGLE XX

SEBASTIÀ BONET

LES GRAMÀTIQUES
NORMATIVES
VALENCIANES I BALEARS
DEL SEGLE XX

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
2000

Col·lecció Biblioteca Lingüística Catalana

Direcció: Antoni Ferrando Francés
Ángel López García



Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.

© Sebastià Bonet, 2000

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2000

Fotocomposició i maquetació: Publicacions de la
Universitat de València

ISBN: 84-370-4400-6

Dipòsit legal: Z-3084-2000

Impressió: INO Reproducciones
Crta. de Castellón Km 3.800
Pol. Miguel Servet - Nave 13
50013 Zaragoza

ÍNDIX

Pròleg	9
1. LA GRAMÀTICA VALENCIANA [1950], DE MANUEL SANCHIS GUARNER	
1.1 Introducció	13
1.2 La morfologia verbal	17
1.2.1 <i>Els verbs regulars</i>	18
1.2.2 <i>Els verbs d'irregularitat no específica</i>	21
1.2.3 <i>Els verbs d'irregularitat especial</i>	23
1.3 Qüestions de morfologia no verbal i de sintaxi	25
1.3.1 <i>Un manual fabrista</i>	26
1.3.2 <i>Recomanacions d'ús literari no seguides pel mateix autor</i>	28
1.3.3 <i>Els particularismes morfològics valencians</i>	30
1.3.4 <i>Heterodòxies, reticències i alguns silencis significatius</i>	33
2. LES LLIÇONS DE GRAMÀTICA VALENCIANA AMB EXERCICIS PRÀCTICS [1951], DE CARLES SALVADOR	
2.1 Introducció	37
2.2 La morfologia verbal	40
2.2.1 <i>Els verbs auxiliars</i>	43
2.2.2 <i>Els verbs d'irregularitat no específica</i>	46
2.2.3 <i>Els verbs d'irregularitat especial</i>	51
2.3 Qüestions de morfologia no verbal	56
2.3.1 <i>Qüestions de morfologia nominal</i>	56
2.3.2 <i>Qüestions sobre l'article, els determinants i els pronoms</i>	58
2.3.3 <i>Qüestions relatives als adverbis i a les preposicions</i>	62
2.3.4 <i>Qüestions relatives a les conjuncions</i>	66
2.4 La sintaxi	68
2.4.1 <i>Aspectes convencionals</i>	69
2.4.2 <i>Aspectes específics</i>	71

3. LA GRAMÀTICA CATALANA REFERIDA ESPECIALMENT A LES ILLES BALEARS [1968], DE FRANCESC DE B. MOLL	
3.1 Introducció	73
3.2 La morfologia verbal	75
3.2.1 <i>Els verbs regulars</i>	76
3.2.2 <i>Els verbs d'irregularitat no específica</i>	79
3.2.3 <i>Els verbs d'irregularitat especial</i>	81
3.3 La morfologia no verbal i la sintaxi	86
3.3.1 <i>Qüestions sobre els temps i les perifrasis verbals</i>	87
3.3.2 <i>Qüestions de morfologia nominal</i>	90
3.3.3 <i>Qüestions sobre els determinants i els pronoms</i> <i>tònics</i>	92
3.3.4 <i>Qüestions sobre els pronoms febles</i>	96
3.3.5 <i>Qüestions sobre els articles</i>	98
3.3.6 <i>Qüestions sobre els adverbis</i>	101
3.3.7 <i>Qüestions sobre les preposicions</i>	104
3.3.8 <i>Qüestions sobre les conjuncions</i>	109
4. EL CURS DE GRAMÀTICA CATALANA REFERIDA ESPECIALMENT AL PAÍS VALENCIÀ [1977 (1973)], D'ENRIC VALOR	
4.1 Introducció	113
4.2 La morfologia verbal	115
4.2.1 <i>Els verbs regulars</i>	116
4.2.2 <i>Els verbs auxiliars</i>	119
4.2.3 <i>Els verbs irregulars</i>	120
4.3 La morfologia no verbal	124
4.3.1 <i>Qüestions de morfologia nominal</i>	125
4.3.2 <i>Qüestions sobre l'article, els determinants i els</i> <i>pronoms</i>	127
4.3.3 <i>Qüestions sobre els adverbis i les preposicions fortes</i>	132
4.3.4 <i>Qüestions sobre les conjuncions</i>	137
4.4 La sintaxi	137
4.4.1 <i>Qüestions sobre els determinants i els adverbis</i> ...	139
4.4.2 <i>Qüestions sobre els pronoms febles</i>	139
4.4.3 <i>Qüestions sobre els verbs</i>	142
4.4.4 <i>Qüestions sobre les preposicions</i>	144
5. A MANERA DE CONCLUSIÓ	147
BIBLIOGRAFIA	151

PRÒLEG

Aquest llibre consisteix essencialment en quatre dels setze capítols que conformaven una tesi doctoral llegida l'any 1991 a la UB, intitulada *Els manuals gramaticals i la llengua normativa. Estudis de gramatografia catalana contemporània*. La dita tesi contenia un estudi minuciós, realitzat amb un mètode d'anàlisi comparativa, dels enunciats de morfologia i de sintaxi presents en una mostra àmpliament representativa dels manuals gramaticals gràcies als quals es van posar les bases, pel que fa als àmbits dialectals majors de la llengua, de la normativització fabrística. Com a límits cronològics del corpus referencial en principi havíem fixat, d'una banda, l'any 1891, que és el de la publicació del primordial *Ensayo de gramática de catalán moderno*, de Pompeu Fabra, i de l'altra l'any 1975, data de la mort del darrer dictador espanyol i, doncs, de l'inici d'una actualitat caracteritzable, en línies generals, per un canvi substancial del marc sociolingüístic d'ensenyament i difusió del model de la llengua gramaticalitzada. Aquesta darrera data, tanmateix, va haver de ser lleument modificada a fi que es pogués encabir dins el corpus, amb la justícia deguda, el *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*, d'Enric Valor, una obra que, al cap i a la fi, tot i haver aparegut l'any 1977, es podia considerar com la versió catalana definitiva d'un homòleg *Curso medio* publicat en castellà, dins els límits establerts, l'any 1973.

Com indica el seu subtítol, la tesi es presentava com un aplec d'estudis de gramatografia, cosa que suposa que cadascun dels seus capítols, i particularment els quatre recollits aquí, es pot llegir com un treball monogràfic relatiu a l'obra que li dona nom. Això no vol dir, però, que cada capítol constitueixi una unitat absolutament tancada ni, encara menys, que tingui com a referència exclusiva un únic text. En realitat, la imatge que potser serviria millor per descriure tant la configuració de la tesi en general com la d'aquest llibre en particular és la d'un agregat sotmès a una doble estructuració.

Pel que fa al llibre, el primer nivell estructural és el que es reflecteix en la circumstància que els seus quatre capítols mantenen una forta comunitat de referències i, alhora, una unitat de tractament suficient perquè en conjunt puguin constituir un text autònom, si no del tot independent. Al segon nivell, per la seva banda, li correspon una estructuració més fina, que és la que s'identifica amb el fet que, dins de cada capítol, l'obra que l'intitula sempre va tractada, encara que amb variacions expositives determinades per una voluntat d'evitar al màxim feixugueses i reiteracions, com el punt central d'un entrellat de relacions amb altres obres més o menys directament afins, d'una manera general pertanyents al corpus referencial global de la tesi, el qual era molt més ampli, per cert, que el merament constituït pels textos que donaven títol als seus setze capítols.

Des d'un punt de vista expositiu, doncs, el llibre privilegia fortament les obres a què van dedicats els seus capítols, però no deixa de prendre'n en consideració força altres, entre les quals caldria destacar, pel que fa a l'àmbit valencià, *La conjugació dels verbs en valencià* (1933), de Josep Giner, que és tractada amb un deteniment considerable, així com, d'entre les signades per Fabra, la *Gramàtica catalana* (1918) «de l'Institut», que per raons òbvies constituïa una referència obligada de qualsevol manual que tingués per objectiu la normativització de la llengua.

El que hem qualificat de mètode d'anàlisi comparativa entenem que s'adiu amb l'objectiu, comú als quatre estudis del llibre, d'establir concretament com es va produir, amb la formalitat pròpia d'uns textos orientats a l'ensenyament, la transmissió i adaptació del model fabrista per part dels autors que van assumir el paper de gramàtics del País Valencià i de les Illes Balears. I això per raó que un tal mètode facilitava d'obtenir el coneixement precís necessari, *a*) quant a l'*input*, tant de la unitat essencial com de les innumbrables variacions de matís amb què el dit model –a través de diverses obres de Fabra i d'alguns divulgadors del Principat– es podia presentar a ulls dels autors valencians i baleàrics en emprendre la seva tasca; i *b*) quant a l'*output*, de les molt específiques versions que de la dita unitat i de les corresponents variacions –ara ja no només de matís– es van donar en el model transmès i adaptat. Amb el benentès que, pel que fa al treball d'adaptació, va ser en el camp de la morfologia verbal en què globalment (i diem globalment amb consciència d'una inevitable simplificació) els gramàtics valencians i baleàrics van actuar amb major independència de criteri i també, doncs, amb una pluralitat de resultats més gran.

Si en l'exposició de les notables diferències existents entre les propostes contingudes en les obres de Sanchis Guarnier, de Salvador, de Moll i de Valor hem procurat d'estalviar-nos qualsevol mena de crítica sobre l'oportunitat històrica, la pertinència sociolingüística o l'habilitat política que haguessin pogut tenir –això ho deixem, si de cas, per als lectors qualificats–, en canvi no ens hem estat de valorar aquestes obres, sobretot en els paràgrafs introductoris de cada capítol, des d'un moderat punt de vista tècnic, o bé sigui, no pas a partir de cap postura teòrica rígidament preconcebuda, sinó més aviat amb la circumspècció motivada per una sòlida complicitat moral amb els autors, a la qual ens convidava, entre altres causes, la nostra condició de professional de l'ensenyament de la llengua sensible a les greus dificultats de tot ordre que comporta l'execució d'un manual ben fet.

Amb motiu de l'edició del llibre ens hem vist obligats de bon grat a actualitzar la bibliografia relativa als autors i obres en què se centra, i val a dir que, com no podia ser altrament, això ens ha conduït a augmentar el coneixement que en teníem ara farà deu anys, quan vam redactar la tesi. Tanmateix, plantejada la disjuntiva de respectar la redacció d'origen o de canviar-la més o menys a fons a fi de «posar-la al dia», ens hem inclinat per la relativa solució de compromís de conservar-la substancialment, salvant algunes modificacions menors, més que res d'estil, tot afegint-hi en forma de notes alguns comentaris i informacions directament induïts per la lectura recent de la bibliografia renovada. Aquesta decisió l'hem presa perquè, en últim terme, el text original ens ha semblat prou consistent –malgrat o gràcies a les limitacions que li imposava la convenció metodològica de cenyir-se a un estudi intern, convenció que pel que fa a la tesi en conjunt era poc menys que obligada– i en tot cas impossible de refer sense córrer el risc de desequilibrar-lo. I potser cal afegir que l'avinentesa ens ha servit per constatar, diguem que de primera mà, que si bé per definició no hi ha text que no es pugui perfeccionar també és cert que de vegades qui menys capacitat està per millorar-lo és, de fet, el seu autor.

Agraïm profundament a Antoni Ferrando el cordial interès que ens ha mostrat perquè aquest llibre tirés endavant: sense la seva pacient insistència és segur que no s'hauria mogut del calaix tancat a què la inèrcia i altres raons més serioses el semblaven tenir destinat.

1. LA GRAMÀTICA VALENCIANA [1950], DE MANUEL SANCHIS GUARNER

1.1 *Introducció*

El primer que ens sembla digne d'assenyalar d'una obra en tants aspectes remarcable com la *Gramàtica valenciana* [1950] de Manuel Sanchis Guarner és el fet mateix que es pogués publicar l'any 1950, no sense haver hagut de superar una llarga història de dificultats personals i entrebancs materials,¹ i després d'aconseguir l'aprovació d'una censura que, fos pel que fos, no va brillar per cap excés de lucidesa.² I és que el llibre no només constituïa una sòlida novetat científica (cosa no precisament corrent a l'època) sinó, sobretot, un esdeveniment ideologicopolític crucial: com assenyalava Francesc de B. Moll, en un pròleg que no deixa de sorprendre'ns per la seva explicitesa, a més de significar «l'entrada de la ciència lingüística dins el domini valencià on abans senyorejaven l'empirisme i la rutina»,³ la *Gramàtica* sanchisguarneriana també representava, indistriablement, «la codificació d'un criteri cultural i patriòtic» i, en definitiva, no menys que la «consagració del “fet antidiferencial” entre

1. A. Ferrando (cf. Sanchis Guarner 1993: VI) informa que, segons confessió personal de l'autor, el text ja estava molt avançat quan va sortir de la presó de Montolivet, el gener de 1943, i que és dins aquell mateix any que devia acabar de redactar-lo. Altrament, les gestions per publicar el manuscrit, iniciades a la fi del 1946 o a començament del 1947, van passar per diversos avatars abans que aquest no arribés a mans de Miquel Adlert i de Xavier Casp, promotors de l'editorial Torre.

2. Com explica Ferrando (cf. Sanchis Guarner 1993: VI), a l'informe de la censura l'obra va passar per una mera «gramàtica para el estudio del dialecto valenciano, sin otro interés que el puramente didáctico». Encomiable ceguesa!

3. Remarquem que en la seva important Ressenya inèdita (cf. Sanchis Guarner 1993: XLVIII) Josep Giner, segurament sentint-se al·ludit per omissió, considerava un xic exagerades aquestes afirmacions de Moll i les atribuïa al seu «natural aïllament de l'ambient literari i gramatical» de la València contemporània, on de fet ja feia temps que existien, segons ell, «criteris fermes i deturats sobre totes les qüestions gramaticals i de llengua literària».

València i les regions germanes». En aquesta perspectiva, el llibre, sense fer gaire soroll, va marcar una fita decisiva en la història intel·lectual del País Valencià de la postguerra: tan decisiva, segurament, com la que va suposar, dotze anys més tard i amb el rebombori propi de la lluita ideològica manifesta, el famós *Nosaltres, els valencians* fusterià.

Presidia el llibre, com a lema, un breu fragment d'un conegut article de Fabra de l'any 1920, «La tasca dels escriptors valencians i balears»,⁴ en el qual s'afirmava, a mode d'apunt programàtic, que era missió dels homes de lletres valencians depurar el seu idioma, descastellanitzant-lo i procurant apropar-lo a la llengua dels seus grans escriptors medievals, sense que per això calgués que es preocupessin d'acostar-lo al català del Principat. Aquest lema, que no era mer adorn, sinó estratègica font d'inspiració, va ser seguit de prop per l'autor, no sense donar proves, però, d'una matisada independència de criteri: així, si és cert que en molts punts recorria positivament a l'autoritat dels clàssics, i d'una manera que a algú podria semblar un xic massa sovintejada, no hi ha dubte que ho feia amb la intenció d'aplanar per al lector valencià el camí de les solucions fabrianes (per la qual cosa es palesava, a qui ho volgués entendre, que l'ideal d'una llengua literària unificada no li era en absolut indiferent); però també és cert que, en relació amb altres punts, que no eren precisament de segona fila, preferia deixar entre parèntesis no ja tan sols l'autoritat clàssica, sinó la mateixa de Fabra, optant per un criteri d'estricta fidelitat a la llengua parlada (sempre que no es tractés, és clar, de fenòmens d'interferència amb l'espanyol).

Avancem que la tensió existent entre aquests dos motius —el del desig o de la necessitat d'una unificació normativa, per una banda, i el del realisme descriptiu, de base científica, per una altra— quedava en general ben resolta gràcies a la claredat amb què Sanchis Guarner va saber distingir, i fer distingir al lector, els tres nivells en què incidia la seva intervenció: d'un costat, el de la llengua parlada, la qual era objecte d'una informació àmplia i detallada, atenta a tota mena de variants; d'un altre costat, els dos nivells que es referien, ja en el vessant normatiu, a la llengua escrita, que eren el del que podríem anomenar un estàndard valencià, entès com a provisional i assumible socialment sense més problemes que els estrictament imprescindibles (i que ell mateix exemplificava fent-ne ús en l'escriptura del llibre), i el més ideal d'una llengua literària unificada, explícitament considerada «més bé un punt d'arribada que no pas un punt de partida» [cf. § 10].

4. Encara que publicat en origen a la revista *Nova Parla*, Sanchis Guarner el citava com a recollit a les *Converses filològiques*.

Cal dir que la complexa dimensió del vessant prescriptiu sanchisguarnerià, en oferir sovint al lector la possibilitat d'escollir entre solucions alternatives i de decidir, per tant, el tipus d'escriptura més adequat a la seva personalitat o a la seva ideologia, tenia com a notable conseqüència el fet que tant podia considerar-se positivament sancionada per la Gramàtica una opció com la que hi prenia l'autor, que era la de cenyir-se al màxim al valencià parlat, com, en l'altre extrem, la consistent a afavorir d'una manera sistemàtica les solucions comunes amb les del català literari del Principat (una opció per la qual s'havia decidit, amb la coherència «cartesiana» que el caracteritzava, el seu amic Joan Fuster).⁵

Encara que l'obra aconseguia, gràcies a la capacitat dialèctica de l'autor, un veritable equilibri expositiu, no resultava difícil de destriar-hi, pel que acabem de dir, dos components bàsics: el d'una aportació científica original, i el menys innovador, però imprescindible, de l'adaptació del fabrisme a les necessitats del valencià (o, més concretament, a les dels seus escriptors i lletraferits, els quals, donades les circumstàncies, eren els destinataris únics del llibre). El primer component predominava en la primera part de l'obra, dedicada a la Fonètica [pp. 61-104] (de la qual era naturalment subsidiària la segona, no menys important, per bé que més tradicional, dedicada a l'Ortografia [pp. 105-134]), així com en els textos sobre morfologia verbal [pp. 148-191] inclosos en la tercera i última part, veritablement modèlics per la riquesa d'informació dialectal, pel coneixement de la llengua clàssica de què feien ús i per la seguretat amb què s'hi movia l'autor en la tasca de discussió i fixació dels paradigmes.⁶ El segon component, per la seva banda, es manifestava, sobretot, en la majoria de capítols de la darrera part [pp. 191-294], en general dedicats, d'acord amb la tradició manualística, a cadascuna de les «parts de l'oració». En bona mesura independent d'aquests dos components era la Introducció [pp. 25-60], que en forma de divulgació cenyida oferia una bona informació sobre el que ara anomenaríem sociolingüística general, així com sobre història de la llengua, dialectologia, lexicografia i gramatografia del valencià. També s'hi pot considerar aliè el breu capítol de sintaxi general [pp. 135-

5. La correspondència amb Fuster sobre la qüestió, reproduïda a l'«Apèndix documental» de Sanchis Guarner (1993: XXXIX-XLV) constitueix un debat admirable, tan radical en la contradicció com obert a les raons d'altri.

6. Ferrando (cf. Sanchis Guarner 1993: XVI) remarca que, tot i ser deutora de *La conjugació dels verbs en valencià*, de Josep Giner, l'anàlisi de Sanchis Guarner partia d'una perspectiva diferent, característicament centrada en el valencià de les comarques i menys atenta al parlar de la ciutat de València que la del citat lingüista.

145] que encapçalava la ja esmentada última part: tot i tractar-se d'un text redactat amb una elegància inusual (segurament amb la intenció d'ennobrir una matèria que l'autor devia associar amb exposicions àridament convencionals), que contenia algunes observacions d'interès (p. ex., que en l'oració catalana és insòlit que el verb hi ocupi una posició final, i que l'omissió del subjecte pronominal hi és quasi general), constituïa una síntesi massa comprimida i no gaire reeixida de definicions tradicionals (dependents, p. ex., de la categoria escolàstica de substància) i de conceptualitzacions més o menys vosslerianes pròpies de l'anomenada escola filològica espanyola.⁷

Una característica metòdica molt notable de la *Gramàtica valenciana* era la claredat amb què s'organitzaven els textos en funció dels tres tipus de distincions següents:

1r) Entre els vessants descriptiu i prescriptiu de la intervenció de l'autor.

2n) Entre el nivell de la llengua parlada i el nivell de la llengua escrita. (Encara que preferencialment constituïen l'objecte respectiu de les intervencions descriptives i normatives, en ocasions aquests dos nivells també podien ser atesos entrecruadament: això vol dir que l'autor no es va estar de prescriure normes d'ortofonia fent ús de les nocions de «pronúncia culta» o «pronúncia literària», com tampoc va deixar de descriure certes característiques defectuoses de l'escriptura efectivament usada a València.)

3r) Entre, per una banda, els diferents parlars o subdialectes valencians, en general objecte de descripció tant per allò que els és comú com per les seves diferències específiques, però també sotmesos a una certa valoració prescriptiva, sobretot en la mesura que se'ls considerava adequats a un tipus d'escriptura diferenciat en el camp de l'anomenada literatura popular; i, per una altra banda, la llengua literària, objecte privilegiat de la intervenció normativitzadora, sovint doblement considerada tant en el nivell del que hem anomenat estàndard valencià provisional –certament resultant d'una atenció a la llengua dels clàssics però també, en punts essencials, d'una consideració seriosa de les particularitats idiomàtiques dialectals sempre que responguessin «a una autèntica tradició lingüística indígena» [cf. § 10]–, com en el nivell de la llengua literària per antonomàsia, entesa com a punt de convergència d'un procés de reunificació basat en

7. Ferrando (cf. Sanchis Guarner 1993: XVI) considera molt probable que Sanchis Guarner s'hagués beneficiat de la publicació, l'any 1943, del *Curso superior de sintaxis española*, de Samuel Gili i Gaya. Sigui com sigui, aquesta influència es va limitar al dit capítol de «Generalitats», que imaginem redactat tardanament, cedint al discutible imperatiu pedagògic d'«arrodonir», manualísticament, la tercera part del llibre.

l'autoritat dels clàssics i no pas en la preponderància sublimada de cap dels dialectes existents.

En relació amb l'altre punt del programa fabrià que es contemplava en el lema, el de la descastellanització, pot dir-se que en general va ser objecte, probablement per raons d'autocensura, d'una atenció més efectiva i pràctica que no pas de formulacions explícites. Cal assenyalar, però, que en el capítol introductorí es plantejava amb rigor el problema més específic de la normalització del valencià, que és el causat per la justificada decisió, que l'autor qualificava d'«anomalia aparent», de prendre com a model els parlars de les comarques perifèriques en comptes de propugnar la difusió i consolidació del subdialecte «apitxat» de la capital. Val a dir que si bé aquest programa va ser executat sense cap concessió (ni un dels trets diferencials de l'apitxat va ser tolerat en el model proposat), també és cert que les dificultats que això havia de suposar per als nombrosos parlants d'aquest subdialecte (ens referim, és clar, a les estrictament lingüístiques) no van ser en absolut menystingudes per l'autor, el qual, al contrari, va fer tot el que va poder per pal·liar-les, dedicant-hi nombrosos textos especials.

No cal dir que amb un plantejament complex com aquest, no solament pels seus aspectes ideològics, sinó també per la tècnica expositiva posada en joc, Sanchis Guarnier es distingia amb força, no pas de Fabra, però sí d'una determinada interpretació escolàsticament reductora del fabrisme que al País Valencià, no menys que al Principat, va arribar a tenir un pes que jutjaríem excessiu. Encara que més tard veurem d'introduir algun matís en aquesta valoració, creiem que en línies generals pot i ha de ser decididament mantinguda.

1.2 *La morfologia verbal*

Com ja hem dit, Sanchis Guarnier dedicava 43 pàgines [pp. 140-191] a exposar la morfologia verbal, les primeres vuit de les quals es referien als verbs regulars [pp. 148-156] i la resta als verbs irregulars, entre els quals es distingien quatre grups d'irregularitat no específica [pp. 156-166] i un últim grup corresponent a 21 verbs d'irregularitat especial [pp. 167-190].

Per a la tasca de fixar els paradigmes verbals, l'autor partia d'una base descriptiva molt rica i detallada, és de suposar que en una part significativa obtinguda a partir d'observacions pròpies (segurament contrastades amb les dades recollides per mossèn Alcover i publicades per F. de B. Moll, entre 1929 i 1933, a *La flexió verbal en els dialectes catalans*), sense

ignorar, però, les propostes d'alguns predecessors, entre les quals caldria comptar, si hem de fer cas dels seus comentaris sobre gramatografia valenciana del capítol introductori, la que figurava en la *Gramática elemental de la llengua valenciana* (1915) del pare Lluís Fullana, així com, sense cap dubte, la que constituïa l'objecte del bon treball científic d'inspiració fabriana, *La conjugació dels verbs en valencià* (1933), de Josep Giner (publicat sota el pseudònim Guillem Renat i Ferrís). Aquesta àmplia base descriptiva permetia a Sanchis Guarnier d'incidir, des d'un angle prescriptiu, com a mínim en quatre nivells, en general ben diferenciats:

1r) el corresponent a les formes considerades absolutament inadmissibles, i com a tals objecte d'un rebuig extensible fins i tot a l'àmbit de la literatura popular;

2n) el corresponent a les formes considerades meres variants subdialectals, i per tant excloses de la llengua literària, encara que tolerables (d'acord amb un bon nombre d'indicacions en aquest sentit) en la literatura popular;

3r) el corresponent a les formes incloses en els paradigmes, els quals podien considerar-se com una proposta de fixació del que hem anomenat estàndard valencià contemporani;

4t) el corresponent a certes formes valorades com a estrictament literàries, les quals, sense figurar de manera pròpia en els paradigmes, eren objecte de diverses recomanacions (que l'autor no seguia en la seva escriptura) per ser usades en el registre de la llengua literària unitària.

1.2.1 Els verbs regulars

Des d'una perspectiva orientada a prendre en una especial consideració les diferències específiques de la posició de Sanchis Guarnier respecte de la de Fabra i dels autors fabristes del Principat, els aspectes més notables del seu tractament dels verbs de morfologia regular podrien exposar-se d'acord amb un principi de classificació basat en l'existència dels quatre nivells a què acabem de referir-nos. És el que hem provat de fer en el quadre següent:

8. Josep Giner, a la Ressenya inèdita [cf. Sanchis Guarnier 1993: LV], indicava que aquestes formes, considerades admissibles (no preferencials) per Sanchis Guarnier, només existien «normalment» amb els verbs de la 2a conj., amb els quals eren les úniques usades a la ciutat de València. D'acord amb això, considerava mal triats els exemples escollits (amb *tingau*, *sirvau* i *consentau*), trets de textos clàssics, per tal com, essent de la 3a conj., corresponien a formes que els partidaris d'introduir *-am* i *-au* en el subj. de la 2a conj. no estarien disposats a acceptar.

a) VARIANTS DEL TOT INADMISSIBLES

- 1a p. s. ind. pres. de la 3a conj. pura en *-c*: *sentc*, o *senç* («menys correcte encara») [cf. § 171]
- subj. pres. de la 3a conj. pura en *-ca*: *sentca*, *sentques...*, o *senca*, *senques...* [cf. § 173]
- infinitius en *-re* amb *-r* epentètica: *batrer*, *caurer...* (*sic*: Sanchis no hi posava accent gràfic) [cf. § 175]
- gerundis velaritzats en *-guent*: *valguent*, *poguent*, *diguent*, *moguent*, *correguent...* [cf. § 175]

b) VARIANTS SUBDIALECTALS EXCLOSES DELS PARADIGMES (TOLERABLES EN LA LITERATURA POPULAR)

- subj. pres. 1a conj. en *-o*, *-os*, *-on*: *canto*, *cantos*, *canton* [cf. § 173]
- subj. pres. 2a/3a conj. en *-iga*, etc.: *bàtiga*, *bàtigues...*, i *sèntiga*, *sèntigues...* [cf. § 173]
- subj. imperf. 2a/3a conj. en *-igués*, *-iguesses...*: *batigués...*, i *sentigués...* [cf. § 174]
- desinència *-e* (per *-a*) en la 1a i 3a p. s.: *ell cante*, *jo cantave*, *ell cantave*, *cantarie...* [cf. § 176]

c) FORMES DELS PARADIGMES [cf. §§ 170, 180]

1r) Admeses en els paradigmes de la *Gramàtica* de l'Institut

- 1a p. s. ind. pres. 1a conj. en *-e*: *cante*
- 1a p. s. ind. pres. 2a i 3a conj. (pura) en *-ø*: *bat*, *sent*
- subj. pres. 1a conj. en *-e*, *-es*, *-e*, *-en*: *cante*, *cantes*, *cante*, *canten*
- subj. pres. 2a i 3a conj. (pura) en *-a*, *-es*, *-a*, *-en*: *bata*, *bates...*, i *senta*, *sentés...*
- subj. imperf. en *as*, *es*, *is*: *cantàs*, *cantasses...*; *batés*, *batesses...*; *sentís*, *sentisses...*

2n) No admeses en els paradigmes de la *Gramàtica* de l'Institut

- ind. pres. verbs incoatius en *-ixc*, *-ixes*, *-ix*, *-ixen*: *partixc*, *partixes*, *partix*, *partixen*
- subj. pres. verbs incoatius en *-ixca*, *-ixques*, *-ixca*, *-ixquen*: *partixca*, *partixques*, *partixca*, *partixquen*
- subj. imperf. en *ara*, *era*, *ira*: *cantara*, *cantares...*; *batera*, *bateres...*; *sentira*, *sentires...*

d) FORMES NO PRESENTS EN ELS PARADIGMES, PERÒ CONSIDERADES ADMISSIBLES O RECOMANABLES EN LA LLENGUA LITERÀRIA

- 1a p. s. ind. pres. en *-o*: *canto*, *bato*, *senço*, *partixo* (o, millor, *parteixo*) [cf. § 171]
- 1a i 2a p. pl. subj. pres. i imperatiu 2a/3a conj. en *-am*, *-au*: *batam*, *batau*, i *sintam*, *sintau* [cf. § 173]⁸
- ind. pres. verbs incoatius en *-esc*, *-eixes*, *-eix*, *-eixen*: *partesc*, *parteixes*, *parteix*, *parteixen* [cf. § 177]
- subj. pres. verbs incoatius en *-esc*, *-esques*, *-esca*, *-esquen*: *partesca*, *partesques*, *partesquen* [cf. § 177]

Respecte d'aquest quadre caldria fer alguns aclariments:

1r) No sempre, en el text, la distinció entre els tipus *a* i *b* era tan clara com hem donat a entendre. Així, si per una banda el rebuig dels infinitius amb *r* epentètica i dels gerundis velaritzats era tallant, i si per una altra banda també era ben explícita l'acceptació per a la literatura popular de les formes amb desinència *-e* per *-a*, per classificar la resta de casos reconeixem haver considerat significativa la distinció que feia l'autor entre formes declarades no usables en la llengua escrita [=tipus *a*] i formes merament excloses de la llengua literària [=tipus *b*].

2n) Quant a les formes del tipus *c* –és a dir, les consignades en els paradigmes de Sanchis Guarner– hem considerat coherent, des de la nostra perspectiva, de classificar-les en funció d'una referència a la *Gramàtica* de l'Institut. Notem, però, que en aquest sentit caldria fer una ulterior distinció entre el cas de les formes en *ix* i en *ixc* dels presents d'indicatiu i de subjuntiu dels verbs incoatius, que en l'obra de Fabra eren mencionades fora de paradigma [cf. Fabra 1918, § 91], i el cas dels imperfets de subjuntiu en *ara*, *era*, *ira*, que hi eren simplement ignorats. Pel que fa a aquests imperfets de subjuntiu, cal precisar que, en els paradigmes, hi apareixien en primer lloc, és a dir, com a variants principals respecte dels corresponents temps en *as*, *es* i *is*. Això quedava justificat, en el text, pel següent joc de criteris: mentre les formes en *ara*, *era*, *ira* eren qualificades d'usades en la major part del domini lingüístic, les formes en *as*, *es*, *is*, descrites com d'un ús limitat a les comarques del Baix Maestrat i de la Tinença de Benifassà, tenien bàsicament a favor seu el fet d'haver estat usades pels clàssics.

3r) Notem que, per raons i sota formes diverses, tots els casos de tipus *d* figuraven en els paradigmes de Fabra. Però cal distingir entre el cas de l'admissió de les primeres persones en *-o* del present d'indicatiu de les tres conjugacions, per justificar la qual l'autor recorria al fet que es tractava de formes usades a Morella, al Maestrat i a la Tinença d'Alcalatén (tot callant el fort argument de la unitat de la llengua),⁹ dels casos restants, que corresponien a formes donades per Fabra «de versaletes i entre claudàtors»,

9. Al'esmentada Ressenya [cf. Sanchis Guarner 1993: LV], Giner indicava que aquestes formes en *-o* només són generals, al Maestrat, en els verbs de la 1a conj., mentre que, pel que fa als de la 2a i 3a conj., coexisteixen en moltes localitats amb les formes normals valencianes sense desinència. D'acord amb això considerava que, de la capital estant, es podria admetre que un escriptor del Maestrat es decidís per *canto*, però difícilment que ho fes per *bato*, *sento* i *patixo*. És de remarcar que aquesta posició diguem-ne valencianista va ser objecte d'una anotació de Sanchis Guarner al manuscrit original, que feia: «Protestaran els castellonencs amb tota la raó».

l'adopció de les quals Sanchis Guarnier podia justificar amb força pel criteri de l'ús dels clàssics. Una justificació que pel que fa al cas de les formes en *esc* i en *eix* dels presents de verbs incoatius –el d'indicatiu, particularment– anava acompanyada d'una ben explícita recomanació de reintroducció d'ús en el valencià literari.

1.2.2 Els verbs d'irregularitat no específica

Els quatre grups en què Sanchis Guarnier classificava els verbs d'irregularitat no considerada especial eren els següents:

1r) verbs de la 2a conjugació que afegeixen consonants velars al radical (verbs en *-ldre*, en *-ler* tònic i en *-xer* àton);

2n) verbs de la 2a conjugació amb el radical acabat en *-u* semivocàlica (verbs segons el model de *beure*, de *traure* i de *coure*);

3r) verbs purs de la 3a conjugació amb el radical acabat en *-r* o *-l* líquides (*obrir* i *omplir*, concretament);

4t) verbs purs de la 3a conjugació que canvien la vocal del radical en les formes rizotòniques (dels tipus *renyir* i *cosir*).

Tenint en compte que en el § 5.2 del cap. II es realitza una anàlisi detallada de la proposta de Sanchis Guarnier sobre aquests verbs, feta en clau de comparació amb les corresponents de Giner i de Carles Salvador, en les línies següents ens limitarem a comentar algunes característiques del seu tractament que creiem interessants des d'una perspectiva general.

a) Quan les solucions valencianes eren úniques i diferents de les del català del Principat, el criteri seguit per donar-les podia variar. A vegades anaven consignades sense esmentar el fet: era el cas, per exemple, de la consideració dels verbs *renyir* i *tenyir* com a únicament susceptibles de conjugació pura (ind. pres. *riny*, *riny*s...; subj. pres. *rinya*, *rinyes*...; imperat. 2a p. s. *riny*) [cf. § 196]. Altres vegades, però, s'informava el lector de la diferència existent, com en el cas de les formes amb el radical en *a* de l'infinitiu, els presents d'indicatiu i de subjuntiu i l'imperatiu dels verbs *jaure*, *traure* i derivats, en relació amb les quals apareixia l'observació que en el català oriental i en el mallorquí canvien en *e* la *a* del radical [cf. § 190].

b) Amb una relativa freqüència, la inclusió en els paradigmes de variants dobles resultava útil per preservar la unitat de la llengua, en la mesura que una de les solucions consignades coincidia amb la del català del Principat. En tal cas es trobaven, p. ex., l'admissió en els paradigmes de l'imperfet d'indicatiu de *traure*, *jaure*, *creure* i *riure* tant de les formes «més clàssiques» amb *i* semiconsonàntica (*treia*, *creia*, *reia*, etc.), com de

Col·lecci

BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA CATALANA

ISBN 84-370-4400-6



9 788437 1044002

SEBASTIÀ BONET (Barcelona, 1943) és professor titular del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona. Entre les seues publicacions destaquen *Sintaxi generativa catalana* (1986, en col·laboració amb Joan Solà), l'edició de les gramàtiques vuitcentistes de Pompeu Fabra, *Ensayo de Gramática de catalán moderno* i *Contribució a la gramàtica de la llengua catalana* (1993), i l'edició crítica de *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu (1995).

Aquest llibre conté un estudi minuciós, realitzat amb un mètode d'anàlisi comparativa, dels enunciats de morfologia i de sintaxi presents en els principals manuals gramaticals publicats per Manuel Sanchis Guarner, Carles Salvador, Francesc de B. Moll i Enric Valor. El seu objectiu principal és, doncs, d'oferir al lector una informació precisa i detallada, tendencialment exhaustiva però manejable, tant de la unitat essencial com de les significatives diferències que presentaven els continguts de gramàtica estricta dels models amb què els autors esmentats van realitzar la tasca de transmissió i adaptació de la normativa fabriana en el País Valencià i les Illes Balears.

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

PUBLICACIONES DE LA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA